

I. N. I.

τὸ νόημα ἢ μαλωτισμένον :

Seu potius,

GYMNASIUM

Capiendæ Rationis humanæ;

In quo, auxiliante Deo O.M. nec non annuente Venerando Senatu:

PER

EXERCITATIONES ACA-

demicas Decem, quæ in XX. Disputationes publicas sunt distributæ, sobrius Philosophiæ in Theologiâ usus, novâ inventione ac methodo, perspicuè demonstratur.

Quibus, præter nonnullas alias, peculiare necessest, circa Exercitationem quintam,

DIGRESSIO DE LINGVA LATINA;

Cum cura Professionis Eloquentiæ Romanae incubabat

AUTHORI

ENEVALDO SVENONIO,

Q. Gyldenhielmiorum Al. S.S. Theol. Doct. ejusdemq; in Regiâ Acad. Aboënsi Prof. Publico; Past. Ecclesiæ Lundœnsis: nec non h. t. Universitatis

RECTORI.

Georgius A.

A B O Æ,

Pring

Impressum à PETRO HANSONIO, Acad. Typ.

ANNO 2015070105 1662.

SERENISSIME ET POTENTISSIME
PRINCEPS AC DOMINE,

DN. CAROLE UN-
DECIME, Divinâ gratiâ, Sve-
corum, Gothorum, Wandalo-
rumq; Rex atq; Princeps hæredi-
tarie, Magne Princeps Finlandiæ,
Dux Scaniæ, Æstoniæ, Careliæ,
Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomera-
niæ, Cassubiæ ac Vandalis; Prin-
ceps Rugiæ, Domine Ingridiæ ac
Wismariæ; Comes Palatine Rheni
in Bavvariâ; Juliæ, Cliviæ ac
Montium Dux,

Domine clementissime,

*Augustissimo Nomini Tuo, aternitati desti-
nato, Exercitationes has Academicas
humilimè inscribo atq; dedico; sed*

Vereor

Vereor, ô Rex, ne Serenissimum vultum tu-
um, hic foetus qualiscunq; ingenij, videatur
intueri familiaris, quàm reverentia domus re-
giæ postulat; nisi confidere eundem, & avita
tua Humanitas, & propria tibi Virtus jubeat.
Magnus ille tuus gloriosæ memoriæ genitor, &
incomparabilis Rex noster, CAROLUS GU-
STAVUS, istius nominis Decimus, avuncu-
lum novit CAROLUM GYLDENHIELMUM, Am-
miralem olim, & Regni Senatorem amplissi-
mum; cujus famam ab immortalitate vindicat
cum pieras in Deum ac Regem suum, tum be-
nignitas in egenos, imprimisq; studiosos litera-
rum. Hujus cum etiam ego, ut Theologiæ va-
carem, domi ac foris, sex annorum stipendio
sim sustentatus; non invenio hoc tempore, in-
ter mortales, alium, cui beati patroni mei in-
corruptibile nomen, rectius revocem in me-
moriâ, quam Tibi, Rex CAROLE UN-
DECIME; nec aliam, aut commodiorem nunc
circumspicere viam possum, quâ pateat ad T.
Mai: immaturæ huic proli aditus, quàm quæ
rectâ ducit ad portam Regiam. Ingenerata
verò Tibi clementia, ô Rex; & simul educata
TECUM hæctenus alacritas, confidentiam in au-
daciâ vertunt: neq; enim Deo laus, opus ha-

);(2

bes

bes, cum morbido JULIO CÆSARE, commu-
tare latebras, TEQ; ab inquisitoribus pecuniã
redimere, quippè sanus es; neq; inconspicuum
fieri cum *Sardanapalo*, quia bonus. Solùm à
temeritate libera hunc ausum, & si quid in pa-
gellis his conducibile studiorum primitijs vide-
ris, fruire; si quid verò secius scriptum offen-
deris, Regij favoris pallio tege. Vive, gratula-
re, perenna, gaude; DEO, TIBI, PATRIÆ, MATRI!

S.^a R.^a M.ª T.^a

*Scribebam
Aboa, vigil.
Epiphan.
Dom. An.
gratia 1662.*

Subditissimis

ENEVALDUS SVENONIUS.

Q. G. A.

*Ad pium Lectorem; simulq; mendorum Typo-
graphicorum benevolum correctorem.*

UT glaciem frangere, quàm fractam movere difficilius:
Sic addere inventis plausibile ac multò facilius, quàm
aliquid invenire est. Hinc est, quemadmodum *Noachus*
à priore mundo ridebatur, dum ædificaret arcam, ceu
rem novam moliturus & antea inauditam; summè ta-
men veniente cataclysmo, necessariam: Ita ab hodiernis
calumniatoribus illuduntur sæpenumerò, qui novos tra-
ctatus scribunt, præsertim initio, cum occultatã adhuc
intentione ac methodo, omnia hiulca appareant & in-
consona; non tamen ideò erit abijcienda hasta Chri-
stiano militi, sed perseverandum potius; donec de con-
summato in Domino opere, ne dicam gloriari, sibi ta-
men gratulari & tandem è cunctis adversitatibus undis-
queat eluciari.

Errata typhotetica pro tuo candore emenda ipse, &
Lector, & si, quæ in Exerc. 4. circa finem posita sunt de
Lingvã Finnonicã, minùs erudito palato sapiunt; cogi-
ta Etymologiam non minùs, quam ipsam pronunciatio-
nem & accentum variare in vulgo. Sicut nec Sveci o-
mnes, paritèr eloquuntur aut scribunt voces: quidam
aurum guld vocant, quidam gull. Sic *mundum* scribunt
Werlben; verum quidam literam *l*. in medio satis cras-
sè enunciant, quidam reticent. Sic *Debemus*, efferunt
trifariã, scilicet *wj skolom / wj stole / wj stall*. Sic *Pra-
tum* vocant, quidam *een eng / nonnulli ett eng*; variat e-
nim dialectus in omnibus ferè lingvis. Vale!

Index

Index Disputationum ac Materiarum, cum
Nominibus Respondentium.

DISPUTATIO

- I. De Extremis generatim fugiendis circa Philosophia-
usum in rebus sacris. Respondente, Jaco Erici Fa-
landro, Aboense. pag. 2. seqq.
- II. De vocibus circa philosophia usum in rebus sacris,
quam plurimum suspectis, per se tamen non inho-
nestis. Respondente, Johanne Samuelis Srrn/
Uplandiâ Sveco. pag. 17. seqq.
- III. De Mediocritate in genere tenenda circa Phil.
in Theol. usum. Resp. Josepho Mathesio, Ostr.
Bothn. p. 31. seqq.
- IV. De Modo in specie observando. Resp. Simone
Caroli Gref/ Aboense. pag. 43. seqq.
- V. De Origine Lingg. vernacularum sub imperio Sueca-
no. Resp. Andrea Haq. Prrh/ Aboense. p. 65. seqq.
- VI. De Lingvâ Latinâ, wagaowas mäs. Resp. Jo-
hanne Laur. Kelmanno, Ubsaliense. p. 89. seqq.
- VII. De Lingvâ Latina Origine. Resp. Magno
Laur. Brokio, Aboense. pag. 91. seqq.
- VIII. De Lingvâ Latina originatione. Resp. Ar-
vido Magni, Colliandro, Smol. pag. 121. seqq.
- IX. De Lingvâ Latina Puritate. Resp. Daniele
Gyllenstâlpe/ Mich. Filio. pag. 139. seqq.
- X. De Lingvâ Latina Puritate continuatâ. Resp.
Ambrosio Nidulio, Smol. ibid.

XI. De

- XI. De Lingvâ Lat. usu & præstantiâ: item Me-
thodo eandem docendi & discendi. Resp. Olao
Nic. Wallino, Oelando, pag. 172. seqq.
- XII. De Lingvâ Gracâ & Hellenismo. Respondente
Svenone J. Fagelino, Smol. pag. 193. seqq.
- XIII. De Lingvâ Hebræâ. Resp. Petro S. Platino,
Smol. pag. 217. seqq.
- XIV. De Lingvâ Chaldaicâ. Resp. Eliâ Erici Til-
landro, Smol. pag. 238. seqq.
- XV. De Lingvâ Syriacâ. Resp. Samuele Jwari
Eheet/ Angermanno. pag. 249. seqq.
- XVI. De Vocibus N. T. Syriacis & peregrinis. Resp.
Gregorio Arctopolitano, Finl. pag. 251. seqq.
- XVII. De vocibus N. T. peregrinis; nec non Lin-
gvâ Arabicâ. Resp. Benedicto A. Quivandro.
Finl. ibid.
- XVIII. De Synopticâ singularum Phil. partium pra-
xi in Theologiâ. Resp. Esaiâ Nezenio, We-
strog. pag. 294. seqq.
- XIX. De Sobrio Phil. usu; nec non ejusdem abusu in
excessu. Resp. Jaco Nic. Wedbeckio, Smol.
pag. 312. seqq.
- XX. De Philosophiæ abusu in defectu, diluens nonnul-
la Adversariorum argumenta. Resp. Erico E.
Stodio, Aboense. pag. 328. seqq.

Ad Vi-

Ad Virum Reverendum & Clarissimum
DN. ENEVALDUM SVENONIUM Q. Gyl. Al.

S. S. Theol. Doct. & Prof. in Acad. Aboënsi celeberrimum, cum Gymnasium suum capiendæ rationis humanæ in lucem ederet, gratulatio extemporalis

Sermo Dei vitæ est verbum, verbumq; salutis
Quodq; potest homines ducere ad astra poli.
Hoc verbum quicumque capit, sapit is duce CHRISTO,
Deque salute suâ non dubitare potest.

Gratiæ, id est lumen, sed lumen habet quoque nostra
Mens, quod honorabit verba sacrata Dei,
Ergo dum sese ratio submittit opaca,

Jam sapit, atque Dei jussa verenda capit,
Hoc dum Phæbæ monstras, ENEVALDE, juventa
DOCTOR, dans genii munera grata tui,

Atque docens usus quos præstant Palladis artes
Theologia, ut ratio sit capienda monens:

Rem gratam patriæque facis Collega Deoque,
Sicque Deo gratus, Magnus eris patriæ.

I faustis avibus, cursum Deus ipse secundet,
Euge bonus tandem Tu quoque servus eris.

Extantiora *σφάλματα* sic emendentur:

Pag. 4. lin. 22. locupletata & adaucta. lege: locupletati, & adaucti.

Pag. 8. lin. 21. impressam. lege: impressâ.

Pag. 50. lin. 24. insulptum. lege: insculptum.

Pag. 73. lin. 14. *σπένδο*. lege: *σπένδο*.

Pag. 76. lin. 12. Cinctus. lege: Cinctus.

Pag. 104. lin. 28. Ovuum. lege: Ovum.

Pag. 155. lin. 14. Halientia^{ων}. lege: Halientia^{ων}.

Pag. 192. lin. 33. Ne majorem. lege: Ne non majorem.

Pag. 194. lin. 26. *Δειλάων*. lege: *Δειλάων*.

Pag. 303. lin. 1. Necessairus. lege: necessarius.

Pag. 304. lin. 25. dijucandis. lege: dijudicandis.

Pag. 306. lin. 21. ominosus. lege: ominosus.

Pag. 323. lin. 10. Calv. lege: Calov.

Pag. 343. lin. 14. quæ. lege: quæ &c. &c.

Q. B. V. D. O. M.

Q. B. V. D. O. M.

Exercitationum de usu Philosophiæ in supremâ facultatum, quæ Theologica est, Prodromus.

Annus est, quodq; excurret, ex quo theses nonnullas, calamo exaratas, Regijs Alumnis, dum eorundem ad me quoq; pertinuit inspectio, ad disputandum publicè tradidi, de honestâ Philosophiæ usurâ & iuamâ utilitate, quam Theologiæ studiosis, si sobria, præstat, & intra *ὑγιαίνουσας διανοίας* numeros retenta fuerit; quod quidem ut detur effectui; *quia hoc opus, hic labor est*, non minus curæ & summæ diligentiæ, quam artis erit, insignisq; prudentiæ. Placet igitur in gratiam nonnullorum, quibus non adeò conatus displicuit, easdem paulo auctius & elaboratius repetitas & insuper impressas, *νηφαλέως κρινόντων* censuris judicijsq; denuò sistere. Sit itaq; Dei auxilio.

Propositio I.

Sicut in omnibus fermè rebus, laudabilis *μεσότης* locum invenit, adeo ut vel nullæ sint, vel paucissimæ saltem, quarum commendatio ac dignitas occupata in extremitate est. In plerisq; enim rebus mediocritas optima est, inquit Cic. l. 1. off. adeò ut ne religionem ipse excipiat: *Modum, dicens, quendam esse Religionis, nimirum esse superstitiosum non oportere.* Orat. pro Deiot. Athei-

A

smus

smus quippè defectum habet: *Diagoras ἄθεος* qui dictus est nonne apertè Deorum naturam sustulit? loquitur idem de Nat. Deor. Intelligendum v. medium erit negationis non participationis, cum sermo de religione est. Id olim inscio Phaëtoni paterni curus habenas remittenti, indeque tantum non cœlum ac terram comburenti acclamatum fuit, juxta Poëtam:

--- medio totissimus ibis.

Ita vel maxime huic negotio circa Phiæ *ἄπειρα* idem, hoc est, vel nimium vel nihil, vel multum vel parum accidere constat.

II. Quidam enim abundant, & speculationum ac disputationum Philosophicarum prodigi, tricis & subtilitatum Metaph. labyrinthis ita se ingerunt atq; insinuant, ut inde vel nunquam, vel raro sine rixis & inutili *λογομαχία* expediri possint, inuente ex parte id ipsum etiam Cic. lib. 2. De orat. ubi de Phis Græcorum & Dialecticis ita disserit: *Multa quærendo reperiunt, non modo ea, quæ jam non possunt ipsi dissolvere, sed etiam quibus ante exorsa & potius detexta propè retexantur.* Hic nos igitur Stoicus ille, sic enim nominat Diogenem, nihil adjuvat, quoniam quem admodum inveniam quid dicam, non docet, atq; idem etiam impedit, quod & multa reperit, quæ neget ullo modo posse dissolvi.

III. Euerunt igitur, ut ex Cicerone patet, modum in Philosophando excedentes olim Stoici, qualis fuit Zenon, Diogenes, alij. His non meliores Scholastici fuerunt: Thomas, Scotus, Suarezius, Bonaventura, Occamus, Vasquez, Lombardus & similes, quibus pruritus terminorum obsecrorum variarumq; inutilium distinctionum perniciosissimus

ssimus infeliciter affricus fuerat, quibus id egerunt, hodieq; agunt imitatores Pontificij, ut quæ difficilia sunt, reddant spinosis suis quæstionibus difficiliora, quæ verò obscura, quæstionum involucris & horrifonis verborum ambagibus magis involvant. Quo docendi discendiq; genere Doctoribus pariter & juventuti interdictum esse novimus in Constit. nostris Academicis; idq; jure, juxta illud Cic. in. catone. *Male rem gerentibus patrijs bonis interdici solet.*

IV. Nec approbant Scholasticorum docendi genus vel etiam dogmata pleraq; ulli orthodoxi in Academicis Germaniæ. Hinc variæ variorum de ijs querelæ passim judicijq; audiuntur: *Scholastici indigni sunt, qui patribus accenseantur, nec multum illis legendis opera impendendum, Authore Dn. D. Calovio, in padia Theol. pag. 369.* Queritur quippe Ludovicus Vivus, eos de Theologicis tam Philosophicè disputare, ut pates eos Athenis esse & Ethnicos. Nicolaus de Clemangis, Scholasticorum doctrinam eandem habere naturam testatus est cum fructibus circa stagnum Asphaltitis, aut pomis Sodomiticis, quæ etsi externè speciem quandam jucundam aspectui prabeant, internè tamen tantum cinis & pulvis sunt. Nec mitior est censura alterius Pontificij Doctoris, Melchioris Cani, qui l. 8. ll. cc. c. 1. miseram esse Schola doctrinam ait, eorum scilicet qui detractâ Scripturæ auctoritate Syllogismis contortis de rebus divinis Philosophantur. Utinam O. Jesuitæ & Papistæ idem sentirent!

V. Unde supra laudatus Calovius in Proleg. Syst. Theol. T. 1. p. 16. Inter Scholasticos vix esse statuit qui non in Theologorum merentur, si Lombardum, Thomam Aquinatem, & paucos alios excipias, quibus id *παχυλάς*

saltem competere non denegat. Laudatq; iudicium Melch. Cani Episc. Canar. supra citat. loco. p. 379. *Cum in his intelligit Scholasticorum scripta, Sacrorum Bibliorum testimonia rarissima sint, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis sanctis oleant, nihil, ne ex gravi Philosophiâ quidem, sed ferè puerilibus disciplinis: Scholastici tamen, si superis placet, Theologi vocantur, nec Scholastici sunt, nedum Theologi, sophismatum feces in scholas inferentes, & ad risum viros doctos insitant, & deliciares ad contemptum.*

VI. Cæpit autem Scholastica, quam vocant, Theologia seculo duodecimo in occidente, postquam non tam è verbo Dei, quam Patrum scriptis variæ & perplexæ quæstiones in scholis agitæ & decisæ sunt. Unde prodierunt. 1. *Sententiarij*, ita dicti, quod è truncatis & detortis Patrum, præcipuè Augustini sententijs, Theologiam confarcinârunt; præeunte Petro Lombardo, Magistro sententiarum appellato, cujus 4. libri sententiarum compilati totius postea Theologiæ Scholasticæ veluti basis fuere, qui subsequenter ætatibus innumereis, obscuris, inexplicabilibusq; Dispp. non è Patrum solum sententijs; sed & è Philolophorum placitis & Pontificum decretis expositis locupletatæ & adactæ sunt. 2. *Summiste*, qui Epitomas & summas sententiarum adornarunt, præeunte Hugone de S. Victore, ut & totius Theologiæ Scholasticæ primam operam navante Roberto, Lincolnensi Episcopo. 3. *Quodlibetarij*, sic dicti, quod misce laneas quæstiones de quibusvis Materijs Theologicis explicârunt, præeunte Gualtero, Episcopo Pictaviensi in Italia. Quib. accedunt *Canoniste*, qui iuri canonico, cujus compilator fuit Gratianus, ingenium ac studium consecrârunt.

VII. Verissima proinde *Enquiry* de Scholasticis B. Lutheri fuit lib. adversus Latomum, quod ipsorû Theologia nihil aliud sit, quam ignorantia veritatis & inanis fallacia. Quanto *Megalander* ille, id egerit studio, quanto spiritus fervore & zelo, ut loquitur *in Palæstrâ* in progr. quodam D. Calov. *exarsit*, ut Theologiam Scholasticam è Scholis Cathedrisq; expelleret eliminaretque nemini obscurum esse potest, nisi hospes sit in Hist. superioris seculi & scriptis Theandri.

VIII. Is cum Monachus adhuc esset, & Papista infamissimus, ut seipsum nuncupat & describit, *præfat. in T. 1. Ien. Lat. nec non Germ.* his verbis: *Vor dieser zeit bin ich auch ein Mönch, vnd der rechten unsinnigen rasenden (für großer heüchelscher andacht vnd geistligkeit) Papisten einer gewesen; jam tum scholasticam Theologiam execratus est, ac disputare cæpit adversus vires liberi arbitrij & merita Sophistarum Scholasticorum, A: 1516. priusquam adhuc indulgentiarum nundinis sese opponeret. Postquam verò opus reformationis esset publicè aggressus, altera statim Disputatione ex professo refutavit Scholasticos, Scotum, Gabrielem, &c. paulò post in asteriscis suis adversus obeliscos Ectij Jesuitæ, nil acrius reprehendit in eisdem quam Disp. Scholasticam: Sperabam, inquit, quod ex Biblijs vel Ecclesiasticis Patribus aut Canonibus contra me pugnaret; at ipse fursures & siliquas Scoti, Gabrielis, caterorumq; Scholasticorum (quib. est ventrem res fertissimus) mihi nunc denuò neganti apponit.*

IX. Circa Obeliscum autem XXVIII. præcipuum Scholasticorum studium perstringit. Ubi Scholasticos periclitari nihil mirum esse inquit, qn. solo Aristotele

tuti sunt. Deinde nihil aliud moliantur quam tyrannidem, i. e. ut Theologia in nova vocabula effusa, à populo non intelligatur.

X. Neq; dissimulavit Megalander hoc suum iudicium coram Sylvestro S. Palatij Apostolici Magistro, quin provocavit ad proprium ejus testimonium, T. 1. Jen. Lat. fol. 42. *Quid dicam, inquit, etiam iste tuus dialogus confirmat sententiam meam, jam diu mecum moratam, quod videlicet Theologia illa Scholastica exulem nobis fecit veram & sinceram Theologiam?* Paritèr ad Leonem X. Pontificem Max. A. 1518. scripsit magno spiritu in Scholasticas Disputas Theologiæ miscantur, atq; de divinâ M. te meræ nugæ disputentur, & tandem Concl. 69 inquit: *Quocirca nunc vide, num quo tempore capit Theologia Scholastica, i. e. illusoria (sic enim sonat Græcè) eodem evacuata est Theologia Crucis, suntq; omnia planè perversa.* Et ad Caietanum Papæ Legatum August. Wind. hanc tulit censuram: *Mirè facunda est distinctionibus Thomistica Theologia, ac verè Protheus quidam.*

XI. Si de fructu proinde & commodo studij Phiæ sive Theologiæ Scholasticæ, est enim mixtum Chaos, propius nobis differendum sit, audienda sunt suspiria nostratum, tum quorundam pontificiorum. Sodomiticos scilicet illos fructus depinxit B. Himmelius in *Tract. de can. & Th. Schol. p. 726. seqq.* reprehendens in Scholasticis tum immanem libidinem contradicendi, tum execrabilem Pyrrhonismum, quod quæ in scripturis definita sunt de illis topicè ac scepticè disputent, loco fidei certæ Academicæ introducentes ἐπιτηδῆματα. Quod κανονιστικῶς quoq;

quoq; in Thomâ culpavit B. Lutherus T. 1. Jen. Lat. f. 43. in resp. ad Dial. Sylvestri primatis: *Quod per omnia ferme sua scripta aliud nihil faciat quam disputet, & quod grande est, etiam ea, quæ fidei sunt, in quaestiones vocet ac fidem vertat in utrum? Conf. B. Meissn. in Schol. Academicæ. &c.*

XII. Non meliores fructus è Scholasticorum syivis carpunt Pontificiorum quidam. Abbas enim ipse Spanheimensis in Chronic. conquestus est, ab eo tempore, quo Theol. Scholastica in Ecclesiâ viguit, Philosophiam secularem sacram Theologiam suâ curiositate fœdare cepisse. Aventinus se millies à Jodoco Clichtovio & Jacobo Fabro accepisse recipit, Lombardum fontem veritatis purissimum cœno quaestionum, rivulisq; opinionum conturbasse.

XIII. Hoc ergò cum fateantur ipsi Papistæ, quibus tamen nihil frequentius aut familiarius esse solet, quam Distinctiones Scholasticorum ἀγράφως καὶ ἀκριβῶς in suis scriptis tum didacticis tum polemicis usurpare, vid. Rob. Bellarminus, Becanus alijq; *Quam Deo rationem reddent illi, inquit d. I. Calov. Pad. sc. p. 370. Qui postliminiò Scholasticam docendi rationem in Theologiam imò in Ecclesiam & Academiis revocant.* Quo nomine modernos Novatores & Syncrētistas gravitèr redarguit, qui Scholasticos non tantum antiquiores, sed & recentiores usq; ad 16 seculum operosè commendant, quod exquisitissimam optimarum artium cognitionem ad Theologiam attulerint. Et quum de lingvis, Hebræâ & Græcâ, non vereantur asseverare, illarum cognitionem non usq; adeò necessariam esse, sed cum tota Theologia non doctrina vocum, sed rerum sit, non dependere eam præcisè à lingvarum cognitione, ut esse

esse absq; eâ prorsus nequeat (cum tamen *B. Chemnitius* secutus *Luth.* dixit Grammaticam sacram in verbis *S. S. ti* occupatam esse) Scholasticorum v. summè deprædicent studium, quod ab ijs plurima in Theologiâ, præsertim subtilioribus illis & abstrusioribus quæstionibus explicata sint, quib. accuratior illius notitia carere, hoc præsertim tempore non possit (quamvis fateantur in multis ab ijs peccatum esse) nec pauciora (garrunt) inveniantur præsidia in illis veritatis, quam in antiquissimorum *D. D. m* Ecclesiæ monumentis. Hæc leguntur apud *Conr. Horn. in Dissp. publ. & scriptis confæderatorum passim.*

XIV. Qui certè nisi ebrij essent amore Theologiæ Scholasticæ, supra studia *l. l. m* eam non comendassent, nec tot præsidia veritatis ab illa promitterent, quot ab antiquissimorum *dd.* monumentis, neque tandem in Methodis Theol. Stud. præscriptis tanto fervore inculcarent lectionem Scholasticorum. Hi quamvis teporem, & modestiam ut putant, *Philipp. & Erasmi. Rot.* eorumq; iudicia, tanquam parentum, maximi facere soleant, in hoc casu tamen non patrizant: *Ille enim in Apol. contra Parisenses,* Lutetiæ impressâ ait natam esse prophanam Theologiam Scholasticam, quâ admissâ Evangelium obscuratum est, ac fides extincta: *Hic verò in Method. Stud. Theol. p. 207.* Ipse novi, inquit, qui fatebantur, ex argutijs *Scoti*, se eò deductos esse, ut prorsus animo vacillarent, vixq; eam hæsitationem potuisse excutere. Et in oratione quam *Eneomium Morizæ* nuncupat: Theologia Scholastica à *parisiensium Sorbona*, mixtione quadam, ex divinis eloquijs, & philosophicis rationibus, tanquam ex centaurorum genere biformis disciplina conflata est.

XV.

XV. Quantò tutius *B. Patris nostri & Successorum* vestigijs insistunt, qui longe præponunt sanioris Philosophiæ, sacrarum Ling. de quib. postea, ac scripturæ studium & scrutinium, istis quisquilijs *Capreolorum, Porcianorum, Paludanorum, Holcottorum, Brigottorum* & similium monstrorum authorum, è quorum lectione præter incertitudinem & pyrrhonicam fluctuationem nil redundat, quorum tamen *Basiatores Calixtini*, non absq; certò Ecclesiæ damno contrarium svadent.

XVI. Longe sincerius certè judicavit ipse *Masius* Papista, dum dicebat, in unicâ scriptorum *Lutheri* pagella, plus solidæ ac Theologicæ eruditionis sapè inveniri, quam in multis (etiam vel) patrum scriptis. Quid si conferret Scholasticorum?

XVII. Quomodo vero ob controversias Papisticas, non nisi tamen cum summo iudicio, neq; omnes (sed pauci sufficiunt) legendi sunt, ut *καθ' ἀνθρώπων* ijs adhibitis, contradictiones Pontificiæ è proprijs scriptis & hypothetib. confodiantur; quippè oriundæ ex collisionibus & mutuis oppugnationibus *Vasquezij & Suarezij, Thomæ & Schoti*; quod non absq; singulari providentia divina factum, dormiens fatetur *Jesuita Tannerus*, nos ultrò largimur, quòd scilicet non ad propugnandum, sed conficiendum papatum. *Conf. Osiand. in papâ non papâ, Botsac. in contradic. Pontif. Hunn. in Labyrintho papist. Gerb. in conf. Cathol. &c.* Tantum de excessu, qui quoq; in alijs, imò omnibus ijs, qui speculationib; intricatis & distinctionibus neq; necessarijs, neq; in re fundatis nimis indulgent, captivandus erit atq; coercendus.

XVIII. Quidam deficiunt, Philosophiæ studia fastidiunt,

B

loquor

loquor de literatis, spernunt, atq; ita averfantur, ut vel nullos Philosophos, ne quidem mentionem eorum tolerare, aut etiam non nisi valdè pusillanimes audire eos velint, vel Ethnicorum licet saniorum libros & exhorrescant ipsi, & alijs qui legunt illos, cumq; grano salis, ut dicitur, interpretantur, sine discrimine dicam scribunt.

XIX. De prioribus loquitur *Cic. de Finib.* Quibusdam, inquit, totum hoc displicet, Philosophari. Apollonius Rhodius, assertore eodem, irridebat & contemnebat Philosophiam. *Et l. 2. De Orat.* Catulum introducit cum Antonio loquentem hunc in modum: *Valdè herculè timidè, tanquam ad aliquem libidinis scopulum, sic tuam mentem ad Philosophiam appulisti, quam hac civitas (Romam) aspernata nunquam est; Nam & referta quondam Italia Pythagoreorum fuit, tum cum erat in hac gente magna illa gracia, ex quo etiam quidam Numam Pompilium Regem nostrum fuisse Pythagoreum ferunt &c.* Et paulò post laudat tres Græcorum illius ætatis nobilissimos philosophos, Carneadem sc. Critolum & Diogenem (licet hujus *Ἐλευτην* rigidè examinet) quos Athenienses cum de suis maximis rebus misissent Romam, & multi principes civitatis dixissent, per gratum sibi eos fecisse, Antonium reprehendit, qui eos contempsisset, dicens; *Quos tu cum haberes auctores Antoni, miror cur Philosophia, sicut Zethus ille Pacurvanus, propè bellum indixeris.*

XX. Posterioribus id damus, cum magnà cautione & prudentiâ legendos esse auctores paganos; quippè pretiosum à vili semper separandum, ne vel juramentorum gentiliū imitatione, qualia sunt *Herclè, Meherculè &c.* per nomen enim solius Dei jurandum, *Exod. 23. 13. Deut. 6. 13. Conf. Hof, 6. 13.* vel numinum & Deastrorum

invo-

invocationib. quales Poëtis frequentes, utpote: *ὦ jupiter ὦ juno, &c.* cum tamen solus Deus sit adorandus, *Math. 4. 10.* vel morum quorumvis AntiChristianorum observationibus & exorbitationibus atheis impingant in Dei præceptum primum, professionem nominis Christiani maculent; adeoq; Deum ipsum gravissimè offendant. Quid facient enim opera perversa, si pravi sermones corrumpant bonos mores? *1. Cor. 15. 33.*

XXI. Quo nomine laudamus consilium *Dn. D. Carolij in Isagog. Theol. de prærequis. philol. p. 86.* sic disputantis: *Optandum saltem foret, ut loco auctorum quorundam Ethnicorum pueris ac juventuti, Christiani Scriptores proponerentur, ut una cum lingvâ, veræ pietatis rudimenta, & quæ per totam vitam usui futura sunt, imbiberent.*

XXII. Ideoq; cum videamus periculosum esse Philosophiam discere ex libris Ethnicorum, non nisi fideliter significatis abominationibus, observato decoro, amputatis scandalis, mutatisq; mutandis, principem Philosophorum Aristotelem & ducem oratorum Ciceronem juxta constit. Acad. publicè profiteamur; illum quidem ob *ἀνομιαν*, satietatem & methodum, hunc propter fluentiam genuinæ latinitatis.

XXIII. Hoc declarat *Scheiblerus* eleganti similitudine de muliere Ethnicâ ductâ in domum Judæi, cui radenda erat cesaries, circumcidendi ungues & exuenda vestis in qua cepta fuit *Deut. 21. 12.* Idq; in testimonium relegate *superstitionis & veræ religionis approbatæ.* Ita etiam secularem sapientiam philosophorum & Poëtarum, Ethnicorum, cum transferre volumus ad nostrum usum abradendi ei ungues sunt & capilli, h. e. abjicienda sunt superflua, non pertinentia & impia. *Tract. præsem. op. L. p. 44.*

XXIV. Quamvis igitur Philosophia in se & abstractè considerata, Deo, ceu donum proprium placeat, concretè verò accepta & in pagano homine displiceat, Christianus tamen Ethnicorum libros servatis cautionibus legere potest, idq; ad exemplum *Mosis*, qui eruditus dicitur in omni sapientia Ægyptiorum, *Act. 7. 22.* *Danielis*, sociorumq; qui informati fuerunt in linguâ & literis Chaldæorum, *Dan. 1. 4.* *Pauli*, à quo citatur testimonium Epimenidis, *Tit. 1. 12.* & Arati poëtæ gentilis, *Act. 17. 29.* Nec non Menandri, qui unus è 7. Græciæ sapientibus fuit, *1. Cor. 15. 32.* Ut taceam bellum de controversiâ hæc Ubsaliæ quondam ortum, inter Dn. Dn. D. D. Paulinum & Wexionensem, quod postmodum deletum fuit; dissidium etiam in simili casu exitit nostrâ memoria, inter Pastorem Torslundensem, in Oelandia, M. Gerstovium, & Dn. M. Nicolaum Holgeri Catonium, Sch. Calm. Rectorem; quorum ille nimium Philosophiam extenuavit atq; traduxit, tanquam impiam & nullo elogio dignam, præsertim Mysticis adhibitam. Hic verò apologiam adornavit de innocentia Philosophiæ, Lincopiæ editam, quâ demonstravit inter alia, accuratè ut solitus, per sobrium philosophiæ in Theologia usum non fieri *μετάβασις ἐν ἄλλο γένει*, ut criminabatur adversarius.

XXV. Circa controversiam, an liceat discere Philosophiam ex autoribus Ethnicis, quæstio incidere potest, num integrum cuiq; sit eandem brevi temporis spatio haurire per artem occultam, potissimum à Christianis conscriptam? R. Scripta gentilium sinceriora quamvis raro omni careant superstitionis specie, eâ tamen, quam laudavimus, adhibitâ curâ & industria in iisdem legendis & examinandis à

dis, à maturioribus non inutilitè tractari possunt, Illa v. sive à pagano, sive baptizato concinnata, quæ adjurationes, invocationes spirituum, certas ceremonias ac Characteres, cum mixtis precandi formulis continent, non modo suspecta esse meritò debent, sed & quia, dum accuratius examinantur, plane idololatrica & diabolica sunt, nullis discipulis unquam proponenda erunt, imò neq; à præceptoribus delicatè legenda: quippè talis delectatio est Strategema Satanæ, quo multis, proh dolor! omnib. temporib. miserrimè imposuit. Prostant similes libri præstigatorij, præcipuè à pontificijs conscripti, utpote Henrico Cornelio Agrippa de occultâ Phia, Johanne Trithemio Abbate Spanheimensi, Ignatio Lojola primo Jesuiticæ Societatis authore, alijsq; authoribus, qui revelationes occultas jactant, & deliria anabaptistica sapiunt.

XXVI. De Lojolâ referunt authores ex Turriano Esavvitâ, quod Romæ aliqu. mulierem obsessam versu Virgilij liberaverit à dæmone: quæ cum cum infecuta clamaret: Tu solus me liberare & juvare potes, hæc verba dixisse pseudo Ignatium: *Speluncam Dido duxit Trojanus eandem.* Quâ voce auditâ, dæmonem è prostratâ muliere exiisse vociferatum: ô Fili Lojola, tu ceu Leo me ad speluncam inferni abigis, rogo ne æternæ me tradas custodiæ. Ignatium v. respondisse: Vade quocunq; volueris, modo nullum amplius obsideas hominem. Spiritum sic magno tumultu fugisse. Quis sanus hic dolum Satanæ non animadvertit? Lusus fuit & merus sarcasmus, quo carmini attribuebat Diabolus, quod ipse suâ sponte faciebat, ad decipiendos spectatores, & in Idololatriâ confirmandum Lojolam. Absit enim longissimè ut Virgiliano dicto quippè ethnico, tanta inesset *δύραμις*.

XXVII. Adhæc, de eodem scribitur, quod comitem assiduum usq; ad missæ aram habuerit dæmonem, à quo sæpè ita fuerit exagitatus, ut in magnâ copiâ frigidissimum mortis sudorem fuderit, & postquam cum tremore obierit, nigerrimo vultu cospectus sit. Cujus exuvias dum paulò post transferre vellent Esavitæ, ossa cadaveris non sunt inventa. Hæc ex Hist. ord. Jes. Hasenmulleri citantur passim.

XXVIII. *Trithemius ille*, quoniam novit multa clandestina & internecina consilia à Papistis agitari, quæ occulta manere, & in suis communicata cupiunt, ideoq; ipsis gratificaturus peculiarem artem finxit, quam *Steganographiam*, h. e. rationem occultè scribendi & scripta revelandi, *από τῆς σέγειν*, quod tegere est, inscripsit. Hanc quam vis à religione nihil alienum continere in præfat. dicat; magicam tñ. & idololatricam esse, ex adjurationibus spirituum, superstitionis divini nominis usurpationibus, malitiosis precum abusus probat *Meisn. ph. Sob. part. 2. p. 562. ex Wieri l. 2. c. 6. citantis Bonillum*, cujus hæc sunt verba: *Ad Trithemium divertis, quem reperi magum, nullâ Phia parte insignem. Ejus Steganographiam evolvi velitatim, nonnullorū capitum perlegens initia, vix horas duas librum in manibus habui: abjeci n. eum illico, quod terere caperant me tanta adjurationes, ac tam barbara ac insolita spirituum, ne dicam, Dæmonum nomina.*

XXIX. Refert & in eodem libro nonnullas adjurationes esse ita potentes, ut possit unusquisq; qui assiduè cupit, spirituum uti ministerio, alligare sibi spiritum, ac cogere ut semper sit præsens, sibiq; in cunctis famuletur. Hæc sunt *απίρησια* non liberi & boni spiritus, sed mali & ex cælo deturbati, qui quoniam infernali carceri assætuus, idcirco ab homine vinciri ac custodiæ tradi ipsi grave & intolerans non est.

XXX. Præterea in libro Agrippæ de occultâ Phiâ, statuunt authores doceri post persactas prodigiosas ceremonias, quomodo invocandi sunt spiritus boni, & tandem genibus flexis recitandus Psalmus: *Beati immaculati in viâ.* Et rursus monstrosas quasdam ibidem præcipi præstigijs, & circulatorias simul voluptates laudari, quas nominare nunc nolo, per quas facilè quis rapietur in *ἐκστασι*, in qua prodet se quoq; statim spiritus familiaris cuncta revelaturus, & est ipse Diabolus.

XXXI. Huc spectat Magicus liber Pistorij de curatione pestis per certa verba, Francofurti A: 1568 editus, cujus meminit Heilbrun. in Dæmonomaniâ pistoriana. Quos nos authores eorumq; tribules: Albertos, Palezios, aliosq; similes, qui de rebus occultis & admirandis, non sine crassa superstitionis significatione scripserunt, omnes ex agro studiosorum ingenuarum artium relegatos esse, & ad insulas haud Fortunatas deportandos volumus.

XXXII. Quam v. hi familiarium spirituum portitores ac defensores, in extremo iudicio omnipotenti Deo reddent rationem nominis divini abusus, Psalmorumq; sacratissimorum ludibrij, ipsi viderint, imò cum stultitiæ suæ querimonia, infortunium & periculum suum agnoscent atq; æternum deplorabunt. Meritò E. studiosis sanioris Phiæ, & naturalis scientiæ indagatoribus suspecti erunt quotquot occulta ejusmodi docent, quorum causâ non petitur ab ipsa natura, experientiâ aut verisimili ratione, vel probatâ auctoritate, sed in Characteribus latet, formulis verborum, numeris, alijsq; fascinationibus & præstigijs.

XXXIII. Cavendi quoque diligenter quidam *Cabbalistarum*, sunt, *Mecabbelim* dicti, Judæi scilicet, quibus nec Thalmudici, nec Targumici libri sufficiunt, sed ad

traditiones non scriptas, quas Cabbalam vocant, provocant; hosque secuti homines superstitiosi alij nonnulli, qui à majoribus traditam per manus, acceptamque sine literis doctrinam jactant, quâ *μιτεμφύχασιν*, sicut Pythagoræ olim & Druides, aliosque putidos stabiliunt nonnunquam errores, imò ipsam Magiam satanicam exercent.

XXXIV. Repudianda igitur est ea nonnullorum Cabbala, qua sub schemate veritatis antiquæ, nimia curiositate & sine fundamento ac principio ullo probabili, hausto aut imbuto, vel prædicuntur futura, ut annus & dies extremi judicij, vel anxie sciri quævis cupiuntur eventura, extra quod revelatum est & scire datum; vel etiam præterauxilia vulgò nota & à Deo cuilibet concessa, alia quædam occulta media, ad comparandum incomparabilem, sed nescio quem insperatæ & infelicis doctrinæ habitum, diliguntur ac mordicè tenentur, Juxta id Cic. in orat. Inusitatas vias indagamus, tritas relinquimus. Eiusmodi enim speculationibus gaudet immisceri malus genius, multisque, proh dolor, hætenus miserè imposuit.

XXXV. Dabitur nunc in progressu, proximè, Deo Duce, disserendi uberius ansa de voce & speciebus Cabbalæ & Magiæ seorsim; qualis etiam tandem mensura Philosophiæ, cum in genere; tum in rebus divinis peculiaritè servanda sit, (ne nobis illud ex Augustini de Philosophorum ratiunculis, sermone 147. de temp. occinatur: *Quod demonstratum est, in Domino, sine difficultate fidei teneamus; illi (sc. Philosophi) garriant, nos credamus*) ex ijs quæ sequuntur, Dei ope, cui soli sit gloria, ostendendum porrò fuerit.

Exercit

Exercitatio altera

De

CABBALÆ ET MAGIÆ NOMINIBUS AC SPECIEBUS.

Propositio I.

Circa alterum sobrietatis Philosophicæ extremum, in genere, nempe defectum, mentio vocum *Cabbala* & *Magia* incidit, de quarum significatione & naturâ, præsentî dissertatione paulò uberius loqui placuit.

II. Tribus modis homo scit & intelligit aliquid: de revelatione enim quæ fit *α' μέσσω*, directè nunc non est sermo, 1. Ex seipso. 2. Ex aliorum doctrinâ beneficio literarum, 3. Ex aliorum narratione, quæ *κατ' ἱστορίαν*, *Cabbala*, hoc est acceptio, vel doctrina accepta, voce Chaldaicâ dicitur, à R. *Kibbel* in *Piel*, hoc est, accepit: ejus correlata vox est *Masorah*, id est, Traditio, vel doctrina tradita à majoribus, & ad posteros sine literis per manus transmissa. Sic etiam *Rabini* appellârunt notas, seu Scholion in Bibliorum hebræorum margine, quo singularum dictionum scriptio & lectio, cœteræq; affectiones grammaticæ, & quot locis reperiantur, notantur.

III. Deinde, lex à Deo Mose, à Mose deinceps populo Israelitico oretenus tradita, ita appellata est, *Masorah* sc. Inde Act. 6. v. 14. dicitur: Et mutabit instituta, quæ tradidit nobis Moses. Et Math. 15. v. 3: Vos transgredimini

C

17